

Autor: Milorad Marković

Saradnici: Lana Vukmirović
Anđa Backović
Pavle Gegaj
Bojan Paunović

Lektura: Jelena Šušanj

Izdavač: Centar za monitoring CEMI

Za izdavača: Zlatko Vujović

Adresa: Hercegovačka 49/II Podgorica

Telefon: 081 665 168 / 081 665 169 / 067 321 305

Web site: <http://www.cemi.cg.yu>

Pokrovitelj: Švedski Helsinški Komitet

Dizajn, priprema i štampa: Studio MOUSE - Podgorica

Tiraž: 300

CIP - Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње

343.131.5/.7(497.16) „2005” (060.55)

МАРКОВИЋ, Милорад

Monitoring poštovanja pretpostavke nevinosti i
prava na branioca : izvještaj za 2005. / [autor
Milorad Marković ; saradnici Lana Vukmirović ...
et al.]. - Podgorica : Centar za monitoring,
2006 (Podgorica : Studio Mouse). - 52, 52 str.
: graf. prikazi, tabele ; 23 cm

Nasl. str. prištampanog prevoda: Monitoring the
Presumption of Innocence and the Right to Defense.
- Tekst na srp. i engl. jeziku. - Tekst štampan u
međusobno obrnutim smjerovima. - Podatak o autoru
preuzet iz impresuma. - Tiraž 300.

ISBN 86-85547-08-3

1. Гл. ств. насл.

а) Претпоставка невиности - Црна Гора - 2005 -
Извјештаји б) Право на браниоца - Црна Гора -
2005 - Извјештаји

COBISS.CG-ID 11008272

Monitoring poštovanja pretpostavke nevinosti i prava na branioca

- Izvještaj za 2005. -

Swedish Helsinki Committee

for Human Rights

Predgovor

Publikacija koja se nalazi pred Vama predstavlja jedan od rezultata projekta „Monitoring poštovanja pretpostavke nevinosti i prava na odbranu“, koji je Centar za monitoring realizovao u periodu od avgusta 2005. do januara 2006. godine, uz podršku Švedskog Helsinškog Komiteta. Realizaciji projekta doprinijeli su stalni i povremeni saradnici CEMI-ja.

Publikacija se sastoji iz sedam djelova.

U prvom dijelu predstavljene su uvodne napomene kao i metodologija koja je korišćena za istraživanje.

Drugi dio predstavlja analizu rada Osnovnog suda u Podgorici, koja je vršena kroz uvid u evidenciju suda o broju predmeta u kojima je postavljen službeni branilac, dužini trajanja i ishodu postupaka u kojima su okrivljenog zastupali postavljeni branioci.

Treći dio čine dubinski intervjui, koji su rađeni sa osuđenima, advokatima i sudijama.

Četvrti dio obuhvata rezultate dvije fokus grupe koje su rađene sa predstavnicima medija i predstavnicima NVO sektora. Učesnici fokus grupe sa medijima bili su novinari dnevnih štampanih medija koji se bave izvještavanjem iz Policije, Višeg i Osnovnog suda u Podgorici, dok su drugu fokus grupu činili predstavnici nevladinih organizacija koje se bave zaštitom i unapređenjem ljudskih prava.

Peti dio predstavlja istraživanje javnog mnjenja, koje je obavljeno CATI metodom – metodom kompjuterski podržanog telefonskog istraživanja kojim je obuhvaćeno 1000 ispitanika iz svih crnogorskih opština. Cilj istraživanja bio je da se utvrdi kako građani percipiraju pretpostavku nevinosti, stepen njenog kršenja i kvalitet odbrane koji pruža postavljeni branilac.

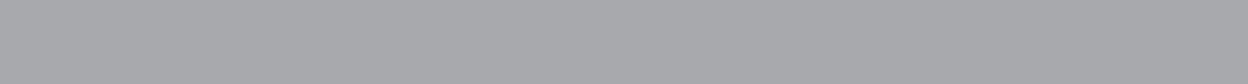
Šesti dio ove publikacije sačinjava monitoring štampanih medija u periodu od 15. avgusta do 1. decembra 2005. godine. Tema monitoringa medija bila je kvalitativno i kvantitativno izvještavanje štampanih medija o pretpostavci nevinosti, tj. kršenju ove pretpostavke.

U sedmom djelu, kao jedan od rezultata projekta, mogu se naći zaključci i preporuke.

Autor

Sadržaj

Predgovor	5
I Uvod.....	9
II Analiza prava na obaveznu odbranu i siromaško pravo kroz analizu rada Osnovnog suda u Podgorici	11
III Dubinski intervjui	14
1. Dubinski intervjui – osuđenici	14
2. Dubinski intervjui – advokati	16
3. Dubinski intervjui – sudije	18
IV Fokus grupe	20
1. Rezultati fokus grupe sa novinarima	20
2. Rezultati fokus grupe sa predstavnicima NVO-a	23
V Ispitivanje javnog mnjenja o pretpostavci nevinosti i postavljenom braniocu.....	26
1. Cilj istraživanja	26
2. Uzorak i metodologija.....	26
3. Pitanja	27
4. Rezultati	28
VI Monitoring štampanih medija, <i>Istraživanje izvještavanja štampanih medija o temi „pretpostavka nevinosti“</i>	36
VII Zaključci i preporuke	44

Krivično zakonodavstvo Crne Gore u potpunosti je usklađeno sa Ustavnom poveljom SCG i Poveljom o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama, kao sastavnim dijelom Ustavne povelje, i sa svim relevantnim međunarodnim konvencijama (Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda) koje tretiraju korpus ljudskih prava i sloboda koji mogu biti ugroženi upravo u odnosima države i pojedinca u ovoj grani zakonodavstva.

Nepotpuna i nesavjesna primjena Zakonika o krivičnom postupku i Zakona o policiji otvara vrata zloupotrebi i kršenju ljudskih prava, što može da ima izuzetne posljedice i za pojedinca i za društvo u cjelini. Do povreda ljudskih prava dolazi i time što neki društveni subjekti, prevashodno mediji, ne poštuju ove zakone.

Prezumpcija nevinosti predstavlja jedan od osnovnih postulata krivičnog prava i položaja okrivljenog u pretkrivičnom i krivičnom postupku.

Kvalitet odbrane u velikom broju slučajeva zavisi od postavljenog branioca, kojeg angažuje država na osnovu odredbi predviđenih Zakonikom o krivičnom postupku.

CEMI je kontrolom ova dva instituta i provjerom njihove potpune i kvalitetne primjene u praksi htio stvoriti sliku stanja svih prava okrivljenih. Opredijelio se realizovati to koristeći različitu metodologiju, kako bi i rezultati bili što objektivniji i potpuniji.

Tokom projekta CEMI je:

- izvršio analizu rada suda,
- posmatrao karakter izvještavanja medija,
- istraživao javno mnjenje (CATI),
- organizovao dvije fokus grupe (mediji i NVO sektor), i
- realizovao dubinske intervjuje sa tri kategorije lica: osuđenima, advokata i sudijama, kao najbitnijim akterima sudskog postupka.

Realizacijom ovog projekta CEMI je došao do validnih rezultata koji su ukazali na nedostatke primjene i konkretnih rješenja krivičnog zakonodavstva. Rezultati i preporuke do kojih se došlo predstavljene su i provjerene na okruglom stolu na kojem su učestvovali svi relevantni subjekti, počevši od zakonopisca do vladinih i nevladinih institucija, predstavnika pravosuđa i advokata, zaštitnika ljudskih prava i medija. Na okruglom stolu potvrđene su preporuke projekta i naglašena neophodnost njihove realizacije.

CEMI je ovim projektom postigao predviđeni projektni cilj, koji se, prije svega, odnosio na isticanje problema u primjeni krivičnog zakonodavstva i potrebu zaštite ljudskih prava okrivljenog u krivičnom postupku. Reakcije relevantnih subjekata uključenih u primjenu krivičnog zakonodavstva obećavaju napredak u zaštiti prava okrivljenog.

Analiza prava na obaveznu odbranu i siromaško pravo kroz analizu rada Osnovnog suda u Podgorici

II

Analizom rada jednog od najbitnijih učesnika svakog krivičnog postupka, od kog u najvećoj mjeri zavisi poštovanje prava i sveobuhvatno utvrđivanje istine, željeli smo utvrditi u kojoj mjeri iskustva u djelovanju Osnovnog suda u Podgorici odražavaju odnos postavljenog i angažovanog branioca i primjene odredaba Zakonika koje se odnose na obaveznu odbranu i siromaško pravo.

Do relevantnih informacija za ovaj projekat došli smo uvidom u postojeću evidenciju o broju slučajeva u kojima je okrivljenog zastupao postavljeni branilac, u kom periodu, koliko su takvi postupci trajali, kakav je njihov ishod. Rezultati ovog istraživanja su sljedeći:

- Evidencija postavljenih branilaca prema vremenu postavljanja u Osnovnom sudu u Podgorici vodi se tek od februara 2005. godine. Prije toga nema informacija kako su postavljeni branioci i u kojim slučajevima. Iz intervjua se saznaje da su službene braniocice ranije postavljale same sudije u postupku.
- Od februara do decembra u Osnovnom sudu u Podgorici postavljeno je 39 službenih branilaca. Tačnije, u ovom periodu pozvana su ukupno 152 advokata, ali je zbog spriječenosti ili nedostupnosti 112 advokata odbilo da zastupa u konkretnim slučajevima. Samo jedan advokat odbio je preuzimanje odbrane zbog nebavljenja krivicom.
- U slučajevima u kojim je branilac postavljen u periodu od februara do decembra 2005. godine datum pokretanja postupka varira od 1995. do 2005.

Godina pokretanja postupka	Broj predmeta
1995	1
1998	1
1999	4
2000	2
2001	1
2002	5
2003	4
2004	16
2005	5

Ova tabela govori o određenom broju zaostalih predmeta koji po svojem karakteru moraju hitno da se procesuiraju.

- Kvalitet rada postavljenih branilaca odslikava i broj presuđenih predmeta i vrste presuda donešenih u ovim slučajevima. Ova činjenica dobija na značaju ukoliko se uporedi sa strukturom presuda svih predmeta u jednoj godini, gdje je situacija u potpunosti drugačija.

Ukupan broj predmeta	Oslobađajuća presuda	Osuđujuća presuda	Postupak u toku
39	1	9	29

Tabela ukazuje da je mnogo veći procenat nedovršenih postupaka i osuđujućih presuda, dakle, situacija nepovoljnih za okrivljenog, naspram samo jednog slučaja gdje je okrivljeni oslobođen krivice.

- Tokom ovog istraživanja zaključeno je da je u našim sudovima mnogo neriješenih predmeta u svim fazama postupka, što su ranije istakli i sami predstavnici pravosuđa. To objektivno ukazuje na opasnost da se predmeti u kojima je postavljen službeni branilac traju u znatno duže od razumnog roka i imaju tendenciju da se nepovoljnije završavaju u odnosu na postupke u kojima je okrivljeni sam angažovao branioca.
- Analizirajući postojeću zakonsku regulativu i njenu primjenu u praksi, nameće se evidentan problem kada je u pitanju odbrana okrivljenog. Naime, spisak advokata koji Advokatska komora Crne Gore dostavlja policiji i sudovima ne ukazuje dinstinkciju između advokata krivičara i advokata parničara. Ovo ima za posljedicu nejednako kvalitetno zastupanje i svojevrsnu diskriminaciju okrivljenih. Dakle, neophodno je da Advokat-

ska komora napravi klasifikaciju advokata. Više naših istraživanja potvrdilo je potrebu za promjenom regulative u ovom domenu.

- Činjenice govore da se stanje, kada je u pitanju Osnovni sud u Podgorici, umnogome popravlja. Evidencija i transparentnost postavljanja branilaca na višem su nivou, dok je prostor za eventualne zloupotrebe smanjen. Međutim, ostaje problem kod strukture advokata koji se nalaze na spisku koji posjeduju i policija i sud, te kvaliteta odbrane koju oni pružaju u odnosu na odbranu kada okrivljeni sam angažuje branioca. Sud bi u svom radu trebalo da obrati posebnu pažnju na zalaganje postavljenih branilaca, da u okviru zakonskih ovlašćenja utiče na kvalitetnije zastupanje okrivljenog, te da u slučajevima očigledne povrede advokatske etike i interesa odbrane okrivljenog reaguje na način predviđen Zakonikom. Naposljetku, sud je dužan da se stara o pravilnoj primjeni odredaba Zakonika i zaštiti interesa svih učesnika u postupku.

III Dubinski intervjui

3.1 Dubinski intervju – osuđenici

- Dubinski intervjui vršeni su sa sedam punoljetnih lica osuđenih za teška krivična djela.
- Sva intervjuisana lica imala su službenog branioca tokom cijelog postupka ili jednim dijelom. Postavljeni branilac zastupao je okrivljenog u periodu od tri dana do 6 mjeseci. Svima je, osim jednom, bio određen pritvor i sva su lica, osim jednog, osuđena.
- Svi ispitanici su muškog pola.

Pretpostavka nevinosti

Značenje pretpostavke nevinosti

Pretpostavku nevinosti su dva lica definisala negativno dok su ostali dali pozitivnu definiciju, naglasivši da ona postoji da bi se zaštitila prava okrivljenog a da se pri tom ne ugrozi mogućnost utvrđivanja istine od strane nadležnih organa. Subjekti koji su dužni poštovati pretpostavku nevinosti

Odgovarajući na ovo pitanje, sva lica su konstatovala da postoji obaveza svih da poštuju pretpostavku nevinosti, pri čemu su u prvi plan stavljali policiju, naglašavajući da je i mediji često krše, čime prevashodno povređuju ugled okrivljenog i njegovo dostojanstvo.

Prepoznavanje kršenja pretpostavke nevinosti

Ispitanici prepoznaju konstantno kršenje pretpostavke nevinosti, naročito od policije, i to prema povratnicima, licima koja se nalaze u policijskim evidencijama i u slučajevima kada okrivljeni nema dovoljno novca. Primjećuje se i nasilno ponašanje policije i iznuđivanje izjava okrivljenog, kao i pretpostavljanje da je određeno lice krivo samo stoga što je poznato policiji iz ranijih privođenja. Najčešće

navođene primjere predstavlja kršenje pretpostavke nevinosti od strane medija koji objavljuju netačne, nepotvrđene informacije.

Subjekti koji najčešće krše pretpostavku nevinosti

Policija i mediji su činioci koji u najvećoj mjeri krše pretpostavku nevinosti: policija nasilnim uzimanjem informacija i podmetanjem izmišljenih izjava, dok mediji u želji za senzacionalizmom objavljuju neosnovane i neprovjerene informacije, koje je kasnije bespredmetno demantovati, jer je šteta već napravljena. I sud krši ovu pretpostavku ali u znatno manjoj mjeri.

Učestalost kršenja pretpostavke nevinosti

Pretpostavku nevinosti svakodnevno krše svi učesnici u postupku.

Način zaštite u slučaju povrede pretpostavke nevinosti

Ispitanici nisu upoznati kako mogu zaštititi svoja prava i ko im u tome može pružiti pomoć i zaštitu. Prema njihovom mišljenju, to mogu učiniti Ombudsman ili angažovani branilac.

Obavezna odbrana i siromaško pravo

Informisanost o pravu na branioca

Imajući u vidu činjenicu da su sva ispitivana lica u toku svojih postupaka imala priliku da ih zastupa službeni branilac, djelimično su upoznati sa osnovama kada se postavlja službeni branilac. Većina smatra da okrivljeni može imati službenog branioca u slučaju nedostatka novca.

Subjekti koji imaju obavezu da ukažu na pravo na službenog branioca

Sud je obavezan da informiše okrivljenog da ima pravo na branioca po službenoj dužnosti, dok je podijeljeno shvatanje da li ta obaveza postoji i za policiju. Ovakva situacija pokazuje da jedan broj ovih lica policija nije upoznala sa svojim pravima, kako to određuje ZKP.

Propusti službenog branioca i ocjena njegovog rada

Ispitanici su generalno nezadovoljni odbranom koju im je pružao službeni branilac, zbog čega je jedan broj onih koji su imali finansijsku mogućnost tražio razrješenje postavljenog branioca. Postavljeni branilac, po njihovom mišljenju, sprovodi očigledne i nužne radnje bez emocija i istinskog zalaganja u komunikaciji sa tužiocem i sudom. Često se dešava da se ne uključuje u raspravu i da propušta pojedine radnje, zbog čega okrivljeni kasnije trpi.

Kvalitet odbrane službenog u odnosu na angažovanog branioca

U slučajevima u kojima je postavljenog branioca zamijenio angažovani bila je primjetna razlika u zalaganju. Angažovani branilac se mnogo bolje priprema za odbranu i na glavnom pretresu mnogo bolje zalaže za prava okrivljenog. Svi ispitanici se slažu da bi uvijek sami uzeli branioca kada bi bili u mogućnosti.

| 3.2 Dubinski intervju - advokati

Pretpostavka nevinosti

Primjena Zakonika u domenu pretpostavke nevinosti

Kod advokata postoje različita shvatanja o kvalitetu primjena odredbi koje se tiču pretpostavke nevinosti. Jedan broj advokata smatra da se pretpostavka nevinosti stalno krši, i to kako od strane suda tako i od ostalih učesnika u postupku, dok drugi tvrde da je sud u potpunosti poštuje. Ipak, sasvim se slažu da mediji u svojem pisanju često krše ovu pretpostavku i na taj način ugrožavaju dignitet i izgled na kvalitetnu odbranu okrivljenog. Glavne uzroke povrede pretpostavke nevinosti od strane medija nalaze u nedovoljnoj obučenosti novinara iz oblasti krivičnog prava i potrebi za senzacionalizmom.

U svjetlu ovakve ocjene poštovanja pretpostavke nevinosti, advokati konstatuju njeno svakodnevno kršenje od različitih učesnika postupka ili medija.

Mogućnost unapređenja primjene i poštovanja pretpostavke nevinosti

Advokati smatraju da je povreda pretpostavke nevinosti razlog za prekid postupka dok se uslovi za njegovo odvijanje ne normalizuju tako da sudija može objektivno rasuđivati. Iskustva pokazuju da se kod nas, u uslovima u kojima se nalazi pravosuđe i svijest građana, teško može preduprijeti kršenje ove pretpostavke. Da bi bila sasvim primjenjivana, neophodno je, prije svega, promijeniti svijest svih učesnika u postupku, a zatim i medija i građana, što podrazumijeva i edukaciju i popularizaciju osnovnih načela krivičnog postupka. Naravno, kako nijedan zakon nije savršen, treba tražiti nova i potpunija rješenja da bi sva prava okrivljenog u postupku bila u potpunosti poštovana.

Obavezna odbrana i siromaško pravo

Zakonska regulativa i njena primjena

Kada se govori o odredbama koje se odnose na siromaško pravo, advokati primjećuju propuste u Zakoniku, jer ne postoji obaveza suda da okrivljenom saopšti da, u slučaju nemogućnosti da sam plati advokata, država ima obavezu da mu ga odredi. Stoga primjena instituta siromaškog prava nije dovoljna. Radi kvalitetne odbrane trebalo bi obezbijediti dodatne fondove za pružanje besplatne pravne pomoći, pored postojećih mogućnosti koje pruža ZKP. Institut obavezne odbrane ima kvalitetno utemeljenje u Zakoniku, ali bi trebalo bolje da funkcioniše u praksi.

I kod advokata postoji mala dinstinkcija u vezi sa kvalitetom odbrane koju pruža službeni branilac i advokat koga klijent angažuje. Ta razlika ide do maksimalnih 20%, a kao razlog se navodi motivisanost postavljenih branilaca. Advokati zastupaju klijente za novac, mada nijedan advokat koji drži do sebe neće dozvoliti lošu odbranu niti potcijeniti pravo na odbranu svog klijenta, bez obzira na to da li je dodijeljen ili je izabran.

Način određivanja advokata i unapređenje ovog prava okrivljenog

Postavljanje branilaca sa liste koju dostavlja Advokatska komora se, po mišljenju advokata, ne poštuje pri postavljanju branilaca od strane policije. Oni smatraju da policija diskriminiše advokate, dok sud u potpunosti primjenjuje pravilo o postavljanju advokata sa liste.

Advokati smatraju ispravnim da se na listi Advokatske komore nalaze advokati krivičari i oni koji se ne bave krivicom, ne uviđajući moguću razliku u kvalitetu pružene odbrane.

Izraženo je mišljenje da bi ova dva instituta trebalo ipak bolje primjenjivati. U tom cilju, advokati predlažu da se Zakonik izmijeni tako da siromaško pravo bude obavezno. Takođe, advokate bi trebalo da biraju sami okrivljeni a ne da ih postavlja sud, čime bi se dodatno povećala konkurentnost. Kao uzrok nekvalitetne odbrane koju pružaju postavljeni branioci, navodi se i nezainteresovanost advokata za predmete u kojima su postavljeni, što je posljedica neredovne isplate honorara od strane države, a to bi, opet, trebalo bolje zakonski regulisati.

3.3 Dubinski intervju – sudije

Pretpostavka nevinosti

Primjena Zakonika u domenu pretpostavke nevinosti

Pravilo da nijedan zakon nije savršen obuhvata, prema mišljenju sudija, i ZKP, iako on predstavlja kvalitetno regulisanu materiju krivično-procesnog prava. Naravno, način na koji je pretpostavka nevinosti regulisana u skladu je sa evropskim standardima i u neposrednoj primjeni. Sudije smatraju da sud ovu pretpostavku u potpunosti sprovodi u svakom konkretnom slučaju, ne dozvoljavajući ni da se bilo koji drugi učesnik u postupku ogriješi o bilo koje pravo okrivljenog. Sudije prevashodno određuju medije kao subjekat koji konstantno krši pretpostavku. Mediji svojim izvještajima i često neobjektivnim i netačnim prenošenjem informacija stvaraju zablude kod javnog mnjenja i negativno utiču na tok postupka i položaj okrivljenog. Policija, prema uvidu sudija, nakon donošenja novog zakonodavstva sve manje povređuje prava okrivljenog. Naglašavaju da u okviru svojih ovlašćenja rade sve kako bi se zakon i prava okrivljenog u potpunosti poštovali.

Mogućnost unapređenja primjene i poštovanja pretpostavke nevinosti

Sudije, prepoznajući medije kao subjekt koji najviše krši pretpostavku nevinosti, smatraju da bi edukacija novinara i zakonsko regulisanje njihovih prava i obaveza u okviru postupka i izvještavanja doprinijelo većem poštovanju pretpostavke nevinosti. Takođe, uspostavljanje kvalitetnijeg odnosa medija i suda predstavlja osnovu kvalitetnijeg i objektivnijeg izvještavanja. U tom cilju treba uvesti portparole sudova, koji bi na precizan i zakonom utvrđen način pružali tačne i dozvoljene informacije, koje bi se mogle objavljivati u medijima bez posljedica za tok postupka, objektivnost suda i prava okrivljenog.

Obavezna odbrana i siromaško pravo

Zakonska regulativa i njena primjena

Ukoliko bi se zakonska regulativa primjenjivala kako je predviđeno, ne bi postojali problemi u zaštiti prava na odbranu okrivljenog. U praksi se kod određivanja postavljenih branilaca prepoznaju problemi tehničke prirode. Kvalitet odbrane koju pruža službeni branilac zavisi od odnosa prema okrivljenom i motivu koji ga pokreće. Zajednički je stav da službeni branilac sprovodi radnje či-

je bi propuštanje direktno štetilo okrivljenom. Kako je novac njihov pokretački motiv, upravo neredovne isplate honorara za slučajeve na kojima su postavljene kao službeni branioci demotiviraju ih da se zalažu za prava i kvalitetnu odbranu izvan nekih osnovnih obaveza. Čak i u slučajevima visoke tarife za određeni podnesak, službeni branioci postupaju suprotno volji okrivljenog te dostavljaju i podneske sa kojima se okrivljeni ne slaže. Zaključak je da nedovoljno plaćanje službenih branilaca utiče i na kvalitet odbrane koju dobija okrivljeni. Ipak, rijetki su slučajevi da službeni branilac u bitnoj mjeri zanemaruje svoju dužnost.

Način određivanja advokata i unapređenje ovog prava okrivljenog

Mišljenja su podijeljena u vezi sa načinom postavljanja službenih branilaca: od toga da sve funkcioniše u skladu sa zakonom do stava da kvalitet odbrane službenog branioca najviše zavisi od specijalizacije postavljenog advokata, da li se on bavi isključivo krivicom ili istovremeno i drugim oblastima prava. Najdrastičniji primjer predstavlja slučaj kada se u krivičnom postupku kao službeni branilac pojavi advokat koji se ne bavi krivicom. To se manifestuje nesnalaženjem i nedovoljno brzim reagovanjem postavljenih branilaca, čime se direktno ugrožavaju prava okrivljenog.

S ovim u vezi neophodno je naći rješenje između suda i Advokatske komore kako bi okrivljene zastupali advokati krivičari i na taj način pružali kvalitetnu odbranu.

U praksi se dešava i da službeni branilac koga postavi policija u prekrivičnom postupku kasnije pred sudom bude promijenjen. Ovu činjenicu treba prevazići tako što će sudija ukazivati okrivljenom da ima prava da ga tokom cijelog postupka zastupa isti okrivljeni, kako se ne bi gubio kontinuitet odbrane.

IV Fokus grupe

4.1 Rezultati fokus grupe sa novinarima

Učesnici: 5 novinara/ki (4ž, 1m) dnevnih listova: **Dan, Vijesti i Pobjeda**, koji rade kao izvještači iz sudova (osnovni i viši sud) i prate istražni postupak. Samo jedna učesnica ima dvomjesečno radno iskustvo; ostali rade od dvije do deset godina (jedan učesnik).

Pretpostavka nevinosti

Svi učesnici u prvi plan ističu emotivne i moralne aspekte i dileme koje doživljavaju prateći istrage i suđenja, a koje su, posredno, povezane sa poštovanjem pretpostavke nevinosti. Naime, govoreći o ovom pitanju učesnici više obrazlažu razloge zbog kojih se ovaj institut krši, što, indirektno, ukazuje na poznavanje principa i identifikaciju problema u njegovoj primjeni:

- Identifikacija sa strankama u postupku, što za posljedicu ima subjektivnost u izvještavanju;
- Sopstvene moralne dileme;
- Potreba za senzacionalnošću kako samih novinara, tako i kao zahtjev novina;
 1. Otežan pristup relevantnim informacijama, zbog nekvalitetne saradnje sa sudom i ostalim državnim institucijama uključenim u postupak. Kao posljedica se javlja prikupljanje neprovjerenih informacija od nepouzdanih izvora;
- Izloženost novinara optužbama advokata, optuženih, javnosti.

Navedeni problemi, po iskustvima učesnika, mnogo su rjeđi u sljedećim slučajevima:

- izvještavanju o toku suđenja (u odnosu na istražni postupak),

- izvještavanju iz Višeg suda, koje se oslanja na navode iz optužnice državnog tužioca,
- kada su dostupni stavovi/saopštenja državnog tužioca.

Zbog navedenih iskustava, novinari/ke smatraju da oni, na posredan način, krše ovaj institut, a kao primarne „krivce“ vide institucije.

Po njihovom mišljenju, novinari/ke bi trebalo da „budu obavezni“ da u tekstovima koriste formulacije „prema optužnici“, a umjesto „zato što je...“ – „prema osnovanoj sumnji...“, dok je slučaj još u istrazi, čime bi se uticalo na smanjenje navedenih problema u izvještavanju javnosti („Nije naš posao da kažemo ko je kriv“).

Novinari/ke su istakli da njihov način edukacije o institutima krivičnog prava nije sistemski izvođen, osim nekoliko rijetkih slučajeva u kojim su novinari/ke fakultetski obrazovani iz ove oblasti. Ova činjenica ukazuje na potrebu i želju novinara/ki da dobiju kvalitetnije znanje [kroz seminare, tematske rasprave i promjere dobre prakse u poštovanju ovog principa (preporučeni modeli)] kada je u pitanju pretpostavka nevinosti, što bi trebalo da utiče i na stepen njenog uvažavanja u njihovom radu. Kao najčešći izvor informacija učesnici/ce navode:

Svi učesnici/ce su odgovorili da mediji krše ovu pretpostavku, iako se slažu da izvještaji »treba da su korektni«. Navode brojne, konkretne slučajeve, u kojima prepoznaju ulogu medija u kršenju, i to zbog:

- oslanjanja na nepouzdana/neprovjerene informacije (uglavnom iz MUP-a) koje kasnije nijesu navedene u optužnici tužioca,
- potrebe medija da čitaocima ponude „sočne“ informacije i »skandalozne naslove« zbog »mentaliteta čitalaca« i »pažnje javnosti koja je, uglavnom, usmjerena na otmice, krađe, klevete...«, »poznate i ugledne pojedince«,
- nemogućnost prevazilaženja subjektivnosti u svim slučajevima (»neizbježnost bojenja slučajeva«).

U ovom kontekstu, ukazuju i na drugu stranu problema:

- »zloupotrebu novinara« - prisustvo novinara u sudnici mijenja ponašanje advokata i stranaka, posebno optuženih (»hvataju se za svaku riječ«...),
- izvještavanje medija može da kreira ne samo sliku javnosti o okrivljenom i djelu nego i da utiče na odluku sudije pa navode primjer gdje su mediji »komičnim izvještavanjem« uticali na izricanje samo uslovne kazne u jednom slučaju kidnapovanja,
- upotreba vulgarnog jezika u sudnici takođe utiče na način izvještavanja, a često su meta takvog jezika i sami novinari,
- uticaj advokata na svoje klijente koje »pripremaju na to da će ih osloboditi«, što čini da ponašanje klijenata često iritira i sudije i oštećenu stranu i novinare, a to utiče i na način izvještavanja.

Učesnici/ce misle da se ne može govoriti o društvenoj grupi koja je posebno izložena kršenju ovog instituta.

Kao pojedinci, po mišljenju svih, posebno su izloženi:

- »lokalni delinkventi«,
- »povratnici«.

Kada rangiraju stepen odgovornosti za zaštitu principa nevinosti, učesnici se slažu da je redoslijed odgovornosti sljedeći:

- Policija,
- Tužilaštvo,
- Sud,
- Mediji.

Opšte je mišljenje učesnika/ca da mediji doprinose pokretanju »nekih slučajeva« i »ukazivanju na neke slučajeve«, i da je bolje poštovanje ove pretpostavke moguće unaprijediti sljedećim mehanizmima:

- boljom i uvremenjenijom dostupnošću informacija i izvora,
- povećanjem stepena objektivnosti medija,
- boljim razumijevanjem materije,
- povećanjem profesionalnih kompetencija,
- standardizacijom i profesionalizacijom novinarskog poziva,
- uvođenjem »posebnog urednika« za ovu oblast, čime bi se postiglo bolje »uredničko filtriranje« i veća odgovornost urednika, posebno u određivanju naslova,
- povećanjem sposobnosti novinara da »pravnu terminologiju« i tekst optužnice prilagode opštoj publici, a da se ne izgube suštinske informacije i ne napravi »greška«.

Pravo na odbranu

Većina učesnika se slaže da se, kroz njihovo iskustvo praćenja suđenja, uočava velika razlika u slučajevima koje vode službeni, odnosno angažovani branioci:

- iako ne postoji značajna razlika u trajanju suđenja, službeni branioci se »ne trude dovoljno oko optuženog«, često se ima utisak da takvi advokati »ne znaju koga i što brane«,
- službeni branioci nedovoljnu podršku pružaju i prilikom upućivanja optuženog na druge mogućnosti odbrane, odnosno, prepuštaju to sudijama,
- optuženi sa službenim braniocima duže borave i u pritvoru.

4.2 Rezultati fokus grupe sa predstavnicima NVO-a

Učesnici: 7 predstavnika/ica (5ž, 2m) NVO-a: CEDEM, Centar za pravnu pomoć, CEMI, Centar za vladavinu prava, Juventas.

Iako je vidljivost djelovanja NVO-a u ovoj oblasti vrlo mala, prepoznaju se dva polja djelovanja, monitoring suđenja i pružanje pravnih savjeta i zastupanje.

Kao uzroci nedovoljne efikasnosti NVO-a na ovom polju ističe se da pravnu pomoć često pružaju nedovoljno stručni i kompetentni ljudi, nedovoljna informisanost javnosti o djelokrugu rada ovih NVO-a ("Očekuju i da ih zastupaju pred sudom..."), građani i institucije nemaju pravu percepciju pretpostavke nevinosti.

Kad govorimo o mogućnostima poboljšanja zaštite pretpostavke nevinosti, NVO prepoznaju u višem angažovanju advokate i stručnih osoba, obezbjeđivanju budžetskih sredstava za rad ovih NVO-a za pružanje pravne pomoći i da se kao primarna uloga NVO-a definiše upravo praćenje ostvarivanja pretpostavke nevinosti.

Pružanje pravne pomoći je, prije svega, posao države i njenih institucija. Ako bi država jedan dio svoje nadležnosti vezane za ovo pitanje i prenijela na NVO-e, pojedini učesnici uočavaju dvije vrste prepreka:

- favorizovanje određene grupe advokata,
- kako uspostaviti kriterije za pružanje besplatne pravne pomoći i izbjeći diskriminaciju.

Predstavnici NVO sektora imali su prilike da se susretnu sa pojedinim slučajevima kršenja pretpostavke nevinosti.

Takođe su rangirali stepen učestalosti povrede pretpostavke, ukazujući koji su to subjekti. Kao subjekt koji najviše krši ovu pretpostavku ističu:

- policija (tortura, pritisak, ali u posljednjim godinama u opadanju, po mišljenju dvoje učesnika);
- mediji (načinom izvještavanja, naslovima, slikama, užinom izvještavanja i držanja pažnje javnosti).

Iako se kršenje u medijima češće prepoznaje zato što je vidljivije, ono nije "važnije" od kršenja od strane policije.

Kao subjekt koji najmanje krši ovu pretpostavku ističu sudove.

Kao način za prevenciju kršenja pretpostavke nevinosti predstavnici NVO sektora preporučuju njihovo uključivanje u praćenje poštovanja principa nevinosti kroz stalni nadzor i pritisak javnosti, a time i pozitivne promjene u ponašanju policije i medija.

Kao društvene grupe/pojedinci koji su najčešće izloženi kršenju ovih prava prepoznati su:

- Korisnici droga;
- Seksualne radnice;
- Romi;
- Žene žrtve porodičnog nasilja;
- Socijalno ugrožene kategorija lica (prinudeni na službenog branioca);
- Povratnici.

Čest uzrok diskriminacije prava ovih grupa predstavljaju raširene predrasude i stereotipi prema njima.

Kao poseban oblik dopunske diskriminacije navode se slučajevi "nebrisanja iz dosijea" iako postoji zakonska obaveza za to, posebno kada su u pitanju neka manja krivična djela, čime se te osobe čine dodatno izloženim povredama ovih prava, posebno pretpostavke nevinosti.

Zajednički stavovi su da je saradnja sa policijom loša i da je u budućem periodu potrebna saradnja sa svim institucijama kako bi ova prava okrivljenih bila izdignuta na viši nivo.

Istaknuto je mišljenje da je policija napredovala u poštovanju ovih prava posljednjih nekoliko godina, zahvaljujući ulozi NVO-a, iako nije postignuta saglasnost oko toga. ("Pomaci su napravljeni samo kada je u pitanju niže kvalifikovani kadar, dok su inspektori, kao najčešći subjekt kršenja prava ostali izvan sve te priče o edukaciji...").

Pravo na odbranu znači pravo na pravnu pomoć i treba razlikovati pravo na odbranu i pravo na aktivnu odbranu, odnosno pravo na aktivnog branioca.

Razlike između postavljenog i izabranog branioca uočavaju se u sljedećim aspektima ponašanja branilaca:

- advokate interesuje da proces što duže traje ("To obično zavisi od neukosti stranke..."),
- službeni branilac se plaća 50% od utvrđene advokatske tarife, što je destimulativno,
- službeni branilac odrađuje sve potrebne radnje, ali je manje aktivan od lično angažovanog i "vrši manji pritisak na sud kada je u pitanju pritvor",
- lično angažovani advokati su pod pritiskom klijenta i njegove rodbine, što utiče na aktivniji odnos prema klijentu i doprinosi da suđenje završi u razumnom roku.

Glavne prepreke dosljednijem poštovanju ovih prava u našem društvu su neprimjenjivanje prava, rad državnih institucija i njihova korupcija. Ove prepreke se najčešće manifestuju kroz konkretna kršenja, i to:

- Ravnodušnost javnosti ("Javnost je najčešće indiferentna kada prođe prvi talas"),
- "Selektivan pristup" ("Najviše interesovanja se pokazuje za slučajeve silovanja, zlostavljanja, narkomanije..."),

- Lična ugroženost prouzrokuje manjak solidarnosti sa okrivljenim ("U nedostatku opšte pravde ljudi se okreću sami sebi...")
- Egocentrizam – traženje pravde samo za sebe.

Na NVO sektoru leži obaveza da unaprijedi poštovanje prava okrivljenog kroz:

- Rad sa medijima – edukacija, uspostavljanje profesionalnih principa i kriterija,
- NVO predstavnici u institucijama, u sistemu ili van njega,
- Podizanje javne svijesti, obrazovanje građana o ovim pravima i načinima njihovog korišćenja, kao i o pravima generalno,
- Veći stepen profesionalizacije u NVO-ima, angažovanje stručnjaka,
- NVO-i bi mogli participirati u kontroli rada sudstva i policije.

V Ispitivanje javnog mnjenja o pretpostavci nevinosti i postavljenom braniocu

5.1 Cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je da se utvrdi kako građani percipiraju pretpostavku nevinosti, stepen njenog kršenja i kvalitet odbrane koji pruža postavljeni branilac. Na ovaj način pokušali smo odrediti stepen informisanosti građana o svojim pravima i o tome ko je dužan da im na njih ukaže. Stanje ljudskih prava u velikom dijelu zavisi i od svijesti građana da prepoznaju situacije u kojima su njihova prava ugrožena, čime bi imali osnovu da ih zaštite. Kontrola rada pravosudnih organa je uvijek pod budnim okom građana i njihov sud treba da bude presudan u rješavanju nekih problema u funkcionisanju pravosuđa.

5.2 Uzorak i metodologija

Istraživanje je obavljeno CATI metodom – metodom kompjuterski podržanog telefonskog istraživanja. Obuhvaćeno je 1000 ispitanika iz svih crnogorskih opština. Struktura ispitanika je sljedeća:

Pol	Muški	Ženski	Ukupno
Procent (%)	46,27	53,73	100

Koliko imate godina	1-25	25-40	41-55	Više od 55	Ukupno
Procent (%)	15,42	29,15	31,84	23,58	100

Obrazovanje	Bez obrazovanja	Osnovno obrazovanje	Srednje i više obrazovanje	Visoko obrazovanje	Ukupno
Procenat (%)	0,50	8,06	69,25	22,19	100

Region	Centar	Sjever	Jug	Ukupno
Procenat (%)	52,79	26,85	20,36	100

5.3 Pitanja

1. Da li ste upućeni u tok krivičnog postupka?
2. Da li znate koja prava ima okrivljeni u krivičnom postupku?
3. Koje pravo okrivljenog Vi smatrate najbitnijim?
4. Da li znate koja je razlika između pojmova osumnjičeni, okrivljeni i osuđeni?
5. Da li ste imali priliku da prisustvujete nekom krivičnom postupku?
6. Da li znate da postoji pravo na službenog/besplatnog branioca?
7. Da li znate kada možete da koristite ovo pravo?
8. Koji organ bi trebalo da ukazuje na to pravo?
9. Da li ste imali priliku da koristite to svoje pravo?
10. Da li ste zadovoljni kako vas je zastupao službeni branilac?
11. Da li smatrate da službeni branilac podjednako kvalitetno zastupa okrivljenog kao i izabrani branilac?
12. Da li znate značenje pretpostavke nevinosti?
13. Ko je dužan da poštuje pretpostavku nevinosti?
14. Da li smatrate da pravosudni organi krše pretpostavku nevinosti?
15. Da li smatrate da mediji u svojim izvještajima o kriminalu poštuju pretpostavku nevinosti?
16. Da li smatrate da su prava okrivljenog u krivičnom postupku zaštićena?
17. Da li ste upoznati sa slučajem da je neko pravo okrivljenog povrijeđeno ili je povrijeđeno njegovo dostojanstvo ili lični integritet?
18. Ko je izvršio povredu prava okrivljenog ili njegov lični integritet?
19. Da li se sudski postupci završavaju u razumnom roku?
20. Da li smatrate da je crnogorsko sudstvo nezavisno?
21. Da li smatrate da u crnogorskom sudstvu postoji korupcija?
22. Da li smatrate da u crnogorskoj policiji postoji korupcija?
23. Da li smatrate da u crnogorskom tužilaštvu postoji korupcija?
24. Da li smatrate da su advokati korumpirani?
25. Kako biste Vi okarakterisali advokatske tarife?

5.4 Rezultati

Pitanje 1

Da li ste upućeni u tok krivičnog postupka?	Da	Djelimično	Ne	Ukupno
Procenat (%)	12,18	40,89	46,93	100

Nešto manje od 80% ispitanika djelimično ili u potpunosti nije upućeno u tok samog postupka. Samim tim, i poznavanje prava koja okrivljeni ima u postupku nisu im poznata u dovoljnoj mjeri. Međutim, upoređivanjem sa odgovorima na druga postavljena pitanja koja se tiču prava okrivljenog dolazi se do zaključka da termin djelimično najbolje odslikava informisanost građana o svojim pravima.

Pitanje 2

Da li znate koja prava ima okrivljeni u krivičnom postupku?	Da	Pojedina	Ne	Ukupno
Procenat (%)	14,09	39,58	46,33	100

Kao što proističe iz odgovora na prethodno pitanje, i ovo pitanje pokazuje da građani nijesu u potpunosti upoznati sa pravima koja imaju kao građani i pravima koja okrivljeni ima u postupku. Više od 85 posto ispitanika odgovorilo je da djelimično ili potpuno ne poznaje prava koja okrivljeni ima u postupku, što ukazuje da u narednom periodu treba staviti naglasak na edukaciju građana po ovom pitanju.

Pitanje 3

Koja prava okrivljenog smatrate najbitnijim?	Pravo na odbranu	Pravo na branioca	Pravo na fer i pravično suđenje	Pravo da se brani na svom jeziku	Neko drugo	Ne znam / ne mogu da odredim	Ukupno
Procenat (%)	18,67	12,91	51,74	12,91	1,09	2,68	100

Ovo je bilo trik pitanje kojim se htjelo provjeriti da li građani razlikuju i klasifikuju prava okrivljenog. Naime, prava navedena u ovom pitanju međusobno se obuhvataju i prepliću. Pravo na odbranu obuhvata pravo na branioca. Građani ovdje ne prave razliku između opštih i posebnih prava okrivljenog, mada se veći procenat određuje prema pravu na fer i pravično suđenje, kao opštem pravu koje obuhvata najveći broj prava okrivljenog. Veoma mali broj ispitanika nije imao mišljenje o tome koje je pravo okrivljenog najbitnije.

Pitanje 4

Da li znate razliku između pojmova osumnjičeni, optuženi i osuđeni?	Da	Da (netačan odgovor)	Ne	Ukupno
Procenat (%)	29,75	44,18	26,07	100

Neuočavanje razlike između pojmova osumnjičeni, okrivljeni i osuđeni kod građana mora se, prije svega, dovesti u korelaciju sa izvještavanjem štampanih medija, koji u svojim tekstovima često karakterišu okrivljene u negativnom kontekstu i time im nanose štetu, dovodeći u zabludu građane da se radi o već dokazanim krivcima. Ovo određuje i položaj ovih lica u postupku, s obzirom na to da ne poznaju prava koja imaju u određenim fazama postupka.

Pitanje 5

Da li ste imali priliku da prisustvujete nekom krivičnom postupku?	Da	Ne	Ukupno
Procenat (%)	22,59	77,41	100

Bilo je očekivano da je samo mali procenat građana imao priliku da prisustvuje suđenju. Ova činjenica može da ukazuje na više zaključaka. Prvenstveno, da mali broj građana dolazi u sukob sa zakonom a da i po prirodi svog posla i interesovanja nema mnogo onih koji ima priliku da prisustvuju konkretnom postupku. U svakom slučaju, ovo može da ima za posledicu opštu neupućenost građana u tok postupka i iskrivljenu sliku o položaju okrivljenog u pojedinim fazama.

Pitanje 6

Da li znate da postoji pravo na službenog/besplatnog branioca?	Da	Ne	Ukupno
Procenat (%)	76,52	23,48	100

Zadovoljavajući procenat građana upoznat je sa pravom na službenog branioca. Postavlja se samo pitanje da li građani znaju kada to pravo i na koji način mogu koristiti. Odgovor koji smo ovdje dobili ima mnogo više značaja ako se posmatra u odnosu na sljedeće pitanje. Uporednim tumačenjem ova dva pitanja dobija se informacija da li je ovih 76.52% upućenih ispitanika kvalitativno ispravno, odnosno da li ova lica znanje o postojanju ovog prava mogu u pravom trenutku iskoristiti.

Pitanje 7

Da li znate kada se može koristiti ovo pravo?	Kada nemaš dovoljno novca	Za teška krivična djela	Kod određenih krivičnih djela	Za nešto drugo	Ne znam	Ukupno

Procentat (%)	46,07	2,09	9,95	6,97	34,93	100

Očigledno da je zbog socijalnog stanja u kojem se nalazi crnogorsko društvo građanima poznata mogućnost korišćenja prava na službenog branioca zbog slabog imovnog stanja, dok se u znatno manjoj mjeri zna da se ono može koristiti i po drugim zakonskim osnovima, no u tim ostalim slučajevima je na sudu da se brine o njima. Loš trend je da 40 procenata ispitane populacije nije znalo kada može koristiti pravo na službenog branioca ili je pogrešno odgovorilo. Ovo je razlog više da se u budućnosti pokušaju građanima približiti njihova prava, barem ona najosnovnija.

Pitanje 8

Koji organ bi trebalo da ukazuje na ovo pravo?	Policija	Sud	Tužilac	Savjet advokata	Svi	Ukupno
Procentat (%)	13.23	33.73	9.55	7.56	25.37	100

Odgovor i na ovo pitanje ukazuje, prije svega, na neinformisanost ispitanika o subjektima koji treba da štite njihova prava u postupku. Nedovoljan broj ispitanika je odredio sud i policiju kao učesnike postupka koji bi trebalo da ukazuju na ovo pravo i koji zaista imaju tu obavezu. Međutim, može se zaključiti da ispitanici imaju najviše povjerenja u sud kao instituciju koja štiti prava okrivljenog.

Pitanje 9

Da li ste Vi imali priliku da koristite to svoje pravo	Da	Ne	Ukupno
Procentat (%)	3.78	96.22	100

Veoma mali broj ispitanika imao je priliku da ga zastupa službeni branilac. Odgovor na naredno pitanje ukazao je, iako je uzorak mali, da je među njima veći broj onih koji nijesu zadovoljni zastupanjem službenog branioca, što se potvrdilo i kroz intervjuje obavljene sa osuđenima.

Pitanje 10

Da li ste zadovoljni kako vas je zastupao postavljeni branilac?	Da	Ne	Ukupno
Procentat (%)	42.5	57.5	100

Iako je mali broj ispitanika imao priliku da ga zastupa postavljeni branilac, činjenica da više od polovine ispitanih nema povjerenja potvrđuje podatke dobijene drugim istraživanjima. Kvalitet odbrane postavljenog branioca upravo

odražava i povjerenje koje je odgovorom na ovo pitanje ukazano.

Pitanje 11

Da li smatrate da službeni branilac podjednako kvalitetno zastupa okrivljenog kao i izabrani branilac?	Da	Približno	Ne	Ne znam/ ne mogu	Ukupno
Procentat (%)	27.06	19.30	44.68	8.96	100

Odgovorima na ovo pitanje još jednom se potvrdilo da građani nemaju povjerenja u službenog branioca, smatrajući u velikom procentu (40%) da on ne zastupa prava okrivljenog na pravi način, te da bi oni, u slučaju da imaju dovoljno novca, sami angažovali branioca. Ovo može da znači da će, ukoliko odbrana koju pruža službeni branilac nije kvalitetna, samo oni koji imaju dovoljno novca i koji mogu sami angažovati branioca imati kvalitetnu odbranu. U ovakvom slučaju može se predviđjeti i mogućnost diskriminacije okrivljenih po osnovu imovnog stanja.

Pitanje 12

Da li znate značenje pretpostavke nevinosti?	Da	Ne	Ukupno
Procentat (%)	51.74	48.26	100

U drugom dijelu istraživanja posvetili smo pažnju kako građani percipiraju pretpostavku nevinosti i njeno kršenje od strane učesnika u postupku.

Čak 48.26% ispitanika nije moglo definisati pretpostavku nevinosti. Ovako visok procentat je alarmantan i podrazumijeva prihvatanje negativnog stava drugih učesnika u postupku prema pretpostavci nevinosti okrivljenog i samim tim nemogućnost okrivljenog da se izbori za svoja prava. Povezivanje ove činjenice i mogućnosti da službeni branilac svoj posao ne obavlja kvalitetno može imati za posljedicu veoma nepovoljan položaj okrivljenog u postupku. Ove činjenice navode na neophodnost edukacije građana i u ovom segmentu njihovih prava.

Pitanje 13

Ko je dužan da poštuje pretpostavku nevinosti?	Sud	Tužilac	Svi učesnici u poslu	Ne znam	Ukupno
Procentat (%)	15.52	2.49	77.61	4.38	100

Nakon objašnjenja značenja pretpostavke nevinosti, veliki procentat ispitanika (77.61) istakao je da su svi učesnici u postupku dužni poštovati ovu pretpostavku. Samo mali broj (4.3%) nije znao ko je dužan poštovati pretpostavku nevinosti.

Pitanje 14

Da li smatrate da pravosudni organi krše pretpostavku nevinosti?	Da	Djelimično	Ne	Ne znam/ Ne mogu	Ukupno
Procentat (%)	33.73	41.19	12.84	12.24	100

Pokazalo se da građani (75%) smatraju da pravosudni organi u potpunosti ili djelimično krše pretpostavku nevinosti. Ovim se pokazuje veliko nepovjerenje građana u pravosuđe, što za posljedicu ima izbjegavanje saradnje građana kako kada su oni uključenu u sami postupak tako i kada kao građani treba da pruže neku informaciju bitnu za tok postupka.

Pitanje 15

Da li smatrate da mediji u svojim izvještajima o kriminalu poštuju pretpostavku nevinosti?	Da	Ne	Ne znam/Ne mogu	Ukupno
Procenat (%)	15.02	64.78	20.20	100

I kada su mediji u pitanju, ne postoji velika doza povjerenja, čak je 64.78% ispitanika izrazilo skepsu prema medijima u dijelu pretpostavke nevinosti i njihovog objektivnog i tačnog prenošenja informacija. Svakodnevno izvještavanje medija sa suđenja i način na koji oni to rade prepoznato je kao neobjektivno i potvrdilo rezultate drugih istraživanja u vezi sa medijima. Ovo ukazuje na obim i očiglednost kršenja pretpostavke nevinosti od strane medija i neophodnost rješavanja ovog problema u kratkom roku.

Pitanje 16

Da li smatrate da su prava okrivljenog u krivičnom postupku zaštićena?	Da	Djelimično	Ne	Ne znam/Ne mogu	Ukupno
Procenat (%)	22.19	45.57	22.69	9.55	100

Ukupno gledano, prema mišljenju ispitanika, prava okrivljenog u postupku nijesu zaštićena. Čak 78% ispitanih smatra da se prava okrivljenih nalaze na udaru svih učesnika u postupku, što se potvrdilo i kroz sljedeća pitanja. Ako se uzme u obzir da su ova iskustva tačna i da je zakonska regulativa na visokom nivou, ostaje zaključak nepotpune i pogrešne primjene ove regulative kada su u pitanju prava okrivljenog, što potvrđuje hipotezu postavljenu na početku ovog projekta.

Pitanje 17

Da li ste upoznati sa slučajem da je neko pravo okrivljenog povrijeđeno ili je povrijeđeno njegovo dostojanstvo ili lični integritet?	Jesam	Nisam	Ukupno
Procenat (%)	27.56	72.44	100

Prethodnu konstataciju potvrđuje i činjenica da je 27.56% ispitanika imalo priliku da bude upoznato sa konkretnom povredom nekog prava okrivljenog. Kada se ima u vidu pitanje devet i procenat (22.59%) ispitanika koji su imali priliku da prisustvuju krivičnom postupku, može se izvući pretpostavka da su svi

ispitanici koji su prisustvovali nekom postupku bili svjedoci kršenja nekog prava okrivljenog.

Pitanje 18

Ko najčešće vrši povredu okrivljenog ili njegov lični integritet?	Policija	Sud	Tužilac	Niko	Ne znam/ Ne mogu	Total
Procentat (%)	38.91	16.92	11.84	2.49	29.85	100

Ove povrede, prema mišljenju ispitanika, najčešće vrši policija (38.91%), zatim sud, sa upola manjim procentom, pa tužilac, sa 11.84%. Ovo potvrđuje tendenciju iz prethodnog perioda u kome je postojalo izrazito nepovjerenje u policijske organe, zasnovano na realnim činjenicama da policija krši pretpostavku nevinosti. Očigledno je da je, prema ovim rezultatima, kršenje pretpostavke nevinosti u manjem obimu prisutno u radu policije, mada je još uvijek na visokom nivou.

Pitanje 19

Da li se sudski postupci završavaju u razumnom roku?	Da	Ne	Ne znam/Ne mogu	Ukupno
Procentat (%)	7.86	82.79	9.35	100

Konačno, građani su potvrdili (82.79%) postojanje akutnog problema sudstva a to je neažurnost, što kao posljedicu ima trajanje postupaka van razumnog roka i na taj način povredu prava okrivljenog na fer i pravično suđenje, naročito prema onim okrivljenim koji se nalaze u pritvoru.

Pitanje 20

Da li se smatrate da je crnogorsko sudstvo nezavisno?	Da	Ne	Ne znam/Ne mogu	Ukupno
Procentat (%)	23.58	53.93	22.49	100

Samo nezavisno sudstvo, a po mišljenju velikog procenta ispitanika (53.93%) sudstvo u Crnoj Gori to nije, može obezbijediti potpuno poštovanje svih zagarantovanih prava. Zakonska obaveza suda je upravo da se stara o potpunoj primjeni prava i njegova nezavisnost je osnov bez kojeg se ne može zamisliti njihova kvalitetna primjena. Prava okrivljenog su a priori ugrožena ako se zna da je sudstvo podložno uticaju državnih organa ili drugih institucija i lica.

Pitanje 21

Da li smatrate da u crnogorskom sudstvu postoji korupcija?	Da	Ne	Možda	Ne znam/ Ne mogu	Ukupno

Procentat (%)	45.47	11.04	28.16	15.32	100

Građani su u velikom procentu (83.63%) prepoznali korupciju, kao jedan glavnih problema savremenog društva, i u sudstvu u Crnoj Gori. Ovim pitanjem i pitanjima koja slijede pokušali smo odrediti stanje u pravosuđu uopšte kao jedan od pokazatelja kršenja prava okrivljenog u postupku. Moguća korupcija u sudstvu i nepovjerenje koje građani na taj način iskazuju upućuje i na podložnost suda raznim vrstama zloupotreba i nepoštovanja prava okrivljenog.

Pitanje 22

Da li smatrate da u crnogorskom policiji postoji ko	Da	Ne	Možda	Ne znam/ Ne mogu	Ukupno
Procentat (%)	43.88	11.84	29.05	15.22	100

Takođe, policija kao jedna od karika u lancu sprovođenja pravde može da ima veliki uticaj na cjelokupni tok postupka. Činjenica je da ni ona ne uživa veliko povjerenje.

Pitanje 23

Da li smatrate da u crnogorskom tužilaštvu postoji	Da	Ne	Možda	Ne znam/ Ne mogu	Ukupno
Procentat (%)	37.41	14.43	28.96	19.20	100

Korupcija u tužilaštvu može ugroziti prava okrivljenog u onim slučajevima kada je neophodno optužiti nekog u korist trećeg lica ili čak države. Obaveza je države da štiti prava okrivljenog kako od povreda drugih tako i od povreda državnih organa. Nezavisno tužilaštvo predstavlja prvu pretpostavku zaštite prava svih građana, pa i prava okrivljenog u postupku.

Pitanje 24

Da li smatrate da su advokati korumpirani?	Da	Ne	Možda	Ne znam/ Ne mogu	Ukupno
Procentat (%)	38.01	16.82	31.94	13.23	100

Po mišljenju građana, advokati se nalaze u istoj ravni sa tužilaštvom kada je korupcija u pitanju. O kojoj vrsti korupcije je riječ, u ovom istraživanju nismo mogli saznati, ali ova karakteristika zaokružuje cijeli sistem učesnika u postupku koji mogu biti korumpirani, što ostavlja prostora i za mnoge druge povrede odredbi ZKP-a i prava okrivljenog.

Pitanje 25

Kako biste Vi okarakterisali advokatske tarife?	Previsoke	Realne	Preniske	Ne znam/ Ne mogu	Total

Procenat (%)	54.83	14.53	1.89	28.76	100

Socijalno stanje u društvu određuje da li su advokatske tarife visoke, i to bi trebalo biti jedan od glavnih kriterija prilikom njihovog određivanja. Previsoke tarife ograničavaju veliki dio populacije da svoju odbranu organizuje na kvalitetan način. Neophodno je napraviti balans u kojem će biti odgovarajući broj službenih i angažovanih branilaca, kako se ne bi došlo u situaciju da veći dio odbrane okrivljenih pada na teret države. Ova činjenica dobija na značaju ukoliko se ima u vidu povjerenje građana u službenog branioca i kvalitet odbrane koju oni pružaju.

Nedovoljna informisanost građana i nepoznavanje samog toka postupka, te njihov stav o nefunkcionisanju pravosudnih organa u jednom dijelu i nepotpuna i pogrešna primjena Zakonika, predstavljaju zaključak ovakvog istraživanja. Očigledno je da se primjeni Zakonika mora posvetiti veća pažnja i da se okrivljenom treba omogućiti da kao nevin uđe u sam krivični postupak i da u istom njegova prava budu zaštićena na najvišem nivou. To je jedini način da se ispuni smisao Zakonika o krivičnom postupku.

VI Monitoring štampanih medija

Istraživanje izvještavanja štampanih medija o temi „pretpostavka nevinosti“

Tema

Tema istraživanja bilo je kvalitativno i kvantitativno izvještavanje štampanih medija o pretpostavci nevinosti, tj. njenom kršenju.

Zakonik o krivičnom postupku Crne Gore (Sl. list br. 71/03), Član 3 (1)

Svako se smatra nevinim dok se njegova krivica za krivično djelo utvrdi pravno-snažnom odlukom suda.

Metodologija

Monitoring medija imao je kvantitativan i kvalitativan karakter. Sa jedne strane, pažnja je bila usmjerena na kvantitet izvještavanja medija o temi pretpostavke nevinosti, tj. da li je i u kojoj mjeri bilo zastupljeno kršenje pretpostavke nevinosti. U tom smislu mjereno je koliko prostora su koje novine posvetile tekstovima i slikama na određenu temu. S druge strane, na mjesečnom nivou praćena je konotacija, učestalost objavljivanja relevantnih tekstova tokom cijelog perioda monitoringa, te ko su bili učesnici u ovim tekstovima. Konotacija je sortirana u tri moguće kategorije – pozitivna, negativna i neutralna. Takođe, praćene su rubrike u kojima su članci objavljivani.

Monitoring je obuhvatio štampane medije, i to četiri dnevne novine: Dan, Pobjeda, Republika i Vijesti, praćene u periodu od 15. avgusta, zaključno sa 01. decembrom 2005. godine.

Pregled rezultata monitoringa medija

Na tabeli 1 prikazan je pregled ukupnog broja tekstova koji su bili predmet monitoringa štampanih medija. Treba napomenuti da se za sve tekstove koji su uzimani u razmatranje može reći da imaju kakarakteristike pretencioznog pisanja, dok je kod pojedinih tekstova napravljena flagrantna povreda pretpostavke nevinosti. Iz tabele se može vidjeti da je, od ukupno 248 tekstova sa karakteristika- ma pretencioznog pisanja, u 71 tekstu povrijeđena pretpostavka nevinosti.

Najviše prostora ovoj temi posvetio je Dan, tj. u njemu ima najviše tekstova (125) sa odlikama pretencioznog pisanja, od kojih je u 36 slučajeva načinjena povreda pretpostavke nevinosti. Slijede Vijesti sa ukupno 68 tekstova, od kojih je u 12 načinjena povreda, zatim Republika sa 38, od kojih je u 17 načinjena povre- da, i Pobjeda sa ukupno 17 tekstova, od kojih 6 krše pretpostavku nevinosti.

Tabela 1

POVREDA / PRETENCIOZNO PISANJE		
novine	povreda/pretenciozno pisanje	broj članaka
Dan	povreda	36
Dan	pretenciozno pisanje	89
Pobjeda	povreda	6
Pobjeda	pretenciozno pisanje	11
Republika	povreda	17
Republika	pretenciozno pisanje	21
Vijesti	povreda	12
Vijesti	pretenciozno pisanje	56

Tokom monitoringa štampanih medija u obzir su uzimane, kao što je već navedeno, 4 novine i sve rubrike u njima u kojima su u datom periodu objav- livani tekstovi na pomenutu temu. Međutim, sljedeća tabela pokazuje da su ovakvi tekstovi bili zastupljeni samo u određenim rubrikama, i to: Aktuelnosti, Hronika, Ekonomija, Povodi, Crna hronika, Hronika Podgorice, 92 hronika, Cr- na Gora, Društvo i ostalo (vanredne rubrike u kojima su se izuzetno rijetko jav- ljali tekstovi ovog tipa).

Uočljivo je da su, od svih rubrika u kojima je ova tema bila zastupljena, naj- učestalije one koje su vezane za dnevna dešavanja, koje su u raznim novinama različito nazvane, kao što su: Hronika u Danu, Crna hronika u Pobjedi, 92 hroni- ka u Republici i Društvo u Vijestima (tabela 2)

Tabela 2

POVREDA/ RUBRIKA			
novine	povreda/pretenozno pisanje	rubrika	broj članaka
Dan	povreda	Aktuelnosti	1
Dan	povreda	Hronika	33
Dan	povreda	ostalo	2
Dan	pretenciozno pisanje	Aktuelnosti	6
Dan	pretenciozno pisanje	Ekonomija	1
Dan	pretenciozno pisanje	Hronika	78
Dan	pretenciozno pisanje	ostalo	3
Dan	pretenciozno pisanje	Povodi	1
Pobjeda	povreda	Crna hronika	4
Pobjeda	povreda	Hronika Podgorice	2
Pobjeda	pretenciozno pisanje	Crna hronika	11
Republika	povreda	92 hronika	17
Republika	pretenciozno pisanje	92 hronika	20
Republika	pretenciozno pisanje	Crna Gora	1
Vijesti	povreda	Društvo	12
Vijesti	pretenciozno pisanje	Društvo	55
Vijesti	pretenciozno pisanje	ostalo	1

U tabli 3 dat je sumarni prikaz zastupljenosti tekstova koji su predstavljali temu monitoringa u pojedinim rubrikama, kako po površini koju su obuhvatali tako i po broju članaka.

Primjetno je da je Dan ovome posvetio najviše prostora, i to u rubrici „Hronika“ - 111 članaka, tj. 1.446.755 mm², ili 44.76.5% ukupnog broja tekstova. Slijede Vijesti u rubrici „Društvo“ - 67 članaka, tj. 909.334 mm², ili 27.01%; Republika u rubrici „92 hronika“ - 37 članaka, 612.356 mm², ili 14,92%; i na kraju rubrika „Crna hronika“, u Pobjedi - 15 članaka, 189.495 mm², 6.05% i td.

Tabela 3

RUBRIKA				
novine	rubrika	površina teksta	površina slike	broj članaka
<i>Dan</i>	Aktuelnosti	218540	62355	7
<i>Dan</i>	Ekonomija	38850	5400	1
<i>Dan</i>	Hronika	1446755	208792	111
<i>Dan</i>	ostalo	52290	8000	5
<i>Dan</i>	Povodi	42000	5850	1
<i>Pobjeda</i>	Crna hronika	189495	28215	15
<i>Pobjeda</i>	Hronika Podgorice	8342	0	2
<i>Republika</i>	92 hronika	612356	57141	37
<i>Republika</i>	Crna Gora	45630	12502	1
<i>Vijesti</i>	Društvo	909334	42940	67
<i>Vijesti</i>	ostalo	7800	0	1

Relevantni tekstovi su se ticali pretencioznog pisanja i povrede pretpostavke nevinosti, i kao takvi svi su okarakterisani kao tekstovi sa negativnom konotacijom.

U tabeli 4 predstavljen je sumarni prikaz svih članaka zastupljenih u relevantnim novinama, po svom broju, površini koju zauzimaju i kontekstu pominjanja.

Tabela 4

KONTEKST POMINJANJA				
novine	površina teksta	površina slike	broj članaka	kontekst
<i>Dan</i>	1798435	290397	125	negativno
<i>Pobjeda</i>	197837	28215	17	negativno
<i>Republika</i>	657986	69643	38	negativno
<i>Vijesti</i>	917134	42940	68	negativno

U tabeli 5 iznešen je komparativni prikaz objavljivanja članaka u novinama za vrijeme obuhvaćeno monitoringom. Takođe, dat je pregled po broju članaka koji su okarakterisani kao tekstovi sa pretencioznim pisanjem i onih u kojima je načinjena povreda pretpostavke nevinosti.

Može se primijetiti da je u prvom periodu monitoringa medija bilo zastupljeno najmanje relevantnih tekstova, čak u pojedinim novinama ovih tekstova nije bilo (Republika). Međutim, treba imati u vidu i da je period monitoringa počeo 15. avgusta, tako da je u prvoj koloni, koja predstavlja avgust, realno prikazano 15 dana, tj. 15 brojeva.

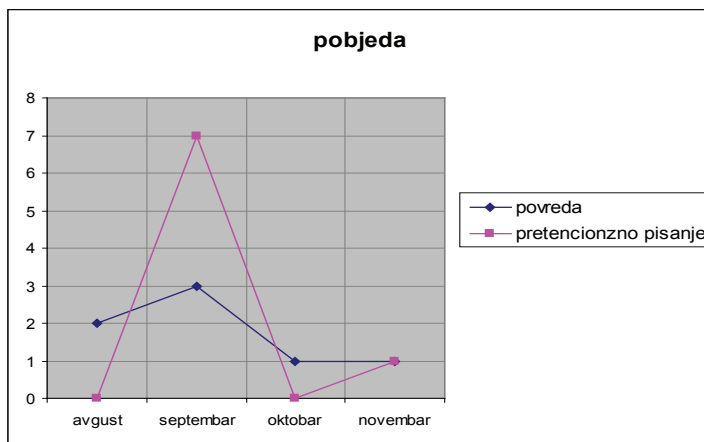
U septembru je primjetan rast broja objavljenih tekstova u odnosu na avgust, dok je u oktobru po pojedinim novinama kretanje bilo promjenljivo.

Tabela 5

PREGLED OBJAVLJIVANJA ČLANAKA					
novine	avgust	septembar	oktobar	novembar	povreda/pretenozno pisanje
<i>Dan</i>	2	10	19	5	povreda
<i>Dan</i>	23	34	10	22	pretenozno pisanje
<i>Pobjeda</i>	2	3	1	1	povreda
<i>Pobjeda</i>	0	7	0	1	pretenozno pisanje
<i>Republika</i>	0	5	5	7	povreda
<i>Republika</i>	0	6	7	7	pretenozno pisanje
<i>Vijesti</i>	1	7	3	1	povreda
<i>Vijesti</i>	19	17	12	8	pretenozno pisanje

Na sljedećim graficima (1-4) prikazan je tok kretanja relevantnih tekstova po pojedinim novinama u periodu u kojem vršen monitoring medija.

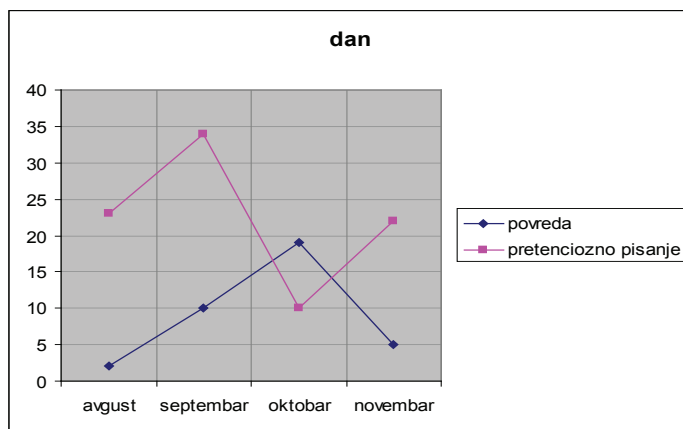
Grafik 1

Na grafiku 1 prikazano je objavljivanje članaka u Pobjedi po pojedinim mje-

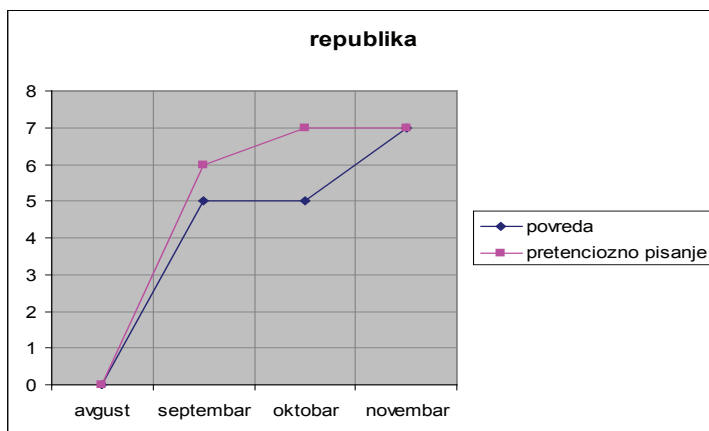
secima. Može se vidjeti da je najveći broj tekstova sa pretencioznim pisanjem i onih u kojima je načinjena povreda objavljen u septembru. U novembru je objavljen veći broj članaka ovog tipa, ali znatno manje nego u septembru.

Grafik 2

Na grafiku 2 dat je pregled objavljivanja tekstova u Danu. Najveći broj tekstova sa pretencioznim pisanjem objavljen je u septembru - 34, a najveći broj tekstova sa povredom pretpostavke nevinosti u oktobru, do kada je ostvaren i konstantan rast broja objavljenih tekstova. U novembru dolazi do pada u broju objavljenih tekstova.

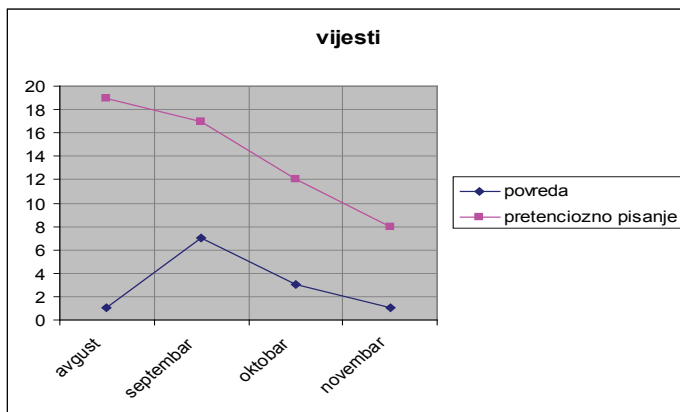
Grafik 3

Na grafiku 3 predstavljen je pregled objavljivanja tekstova u Republici. Naj-

veći broj tekstova sa pretencioznim pisanjem i povredom pretpostavke nevinosti u Republici objavljen je u novembru, do kada je ostvaren konstantan rast u broju objavljenih tekstova.

Grafik 4

Na grafiku 4, prikazan je pregled objavljivanja tekstova u Vijestima. Za razliku od Republike, u Vijestima je ostvaren suprotan tok kretanja objavljenih tekstova. Naime, najveći broj tekstova sa karakteristikama pretencioznog pisanja objavljen je u avgustu, od kada je prisutan konstantan pad u broju ovakvih tekstova. Kod objavljivanja tekstova sa povredom pretpostavke nevinosti, najviše tekstova objavljeno je u septembru, poslije čega takođe slijedi konstantan pad. Pregledom rezultata do kojih se došlo praćenjem štampanih medija u periodu od 4 mjeseca utvrđeno je da 4 dnevna lista u nejednakom obimu krše pretpostavku nevinosti, i to na dva načina: flagrantnim kršenjem i pretencioznim pisanjem i izvještavanjem. Kršenje pretpostavke nevinosti od strane medija ima razne posljedice, od kojih naročito treba istaći uticaj na javno mnjenje i samim tim na sud, što stvara negativnu klimu i presuđuje okrivljenom prije nego se donese pravnosnažna presuda.

Shodno članu 3 ZKP-a, pored državnih organa, udruženja građana, javnih ličnosti i drugih lica, i mediji su dužni da poštuju pretpostavku nevinosti, možda i u najvećoj mjeri s obzirom na uticaj koji imaju. Ova obaveza medija proističe iz zabrane da svojim izjavama o krivičnom postupku koji je u toku vrijeđaju pravila postupka, prava okrivljenog i oštećenog i načelo sudske nezavisnosti.

Evidentno je da mediji svojim pisanjem krše pretpostavku nevinosti, i to ne isključivo u hronikama koje se odnose na aktuelnosti iz sudova već i u ostalim rubrikama. Ovo ukazuje na opšti negativan stav prema pretpostavci nevinosti kao dio politike novina, a ne pojedinih novinara, što naročito zabrinjava.

Povreda pretpostavke nevinosti naročito je izražena u pisanju dnevnog li-

sta Dan, koji je u periodu od 4 mjeseca 36 puta očigledno i 89 puta pretencioznim pisanjem prekršio pretpostavku nevinosti. Dnevni list Vijesti je upola rjeđe kršio pretpostavku nevinosti: 12 puta očigledno i 56 puta pretencioznim pisanjem. Karakteristična je upravo konstanta u povredi ove pretpostavke lista Dan kroz cijeli period posmatranja. Za razliku od ovog lista, Vijesti imaju konstantan pad objavljenih tekstova sa povredom pretpostavke nevinosti. S druge strane, dnevni list Republika pokazuje konstantan porast objavljenih tekstova sa ovom karakteristikom.

Činjenica da, i pored ovolikog broja tekstova sa povredom pretpostavke nevinosti, nije pokrenut nijedan postupak za utvrđivanje odgovornosti navodi da ni društvo ne prepoznaje opasnost i posljedice ovako očigledne povrede odredbi Zakonika i jednog od osnovnih prava okrivljenog.

Uticaj na rad suda i njegovu nepristrasnost, povrede prava okrivljenog i njegova stigmatizacija, bez obzira na to da li će se postupak za njega završiti pozitivno ili negativno, dovoljni su razlozi da se u narednom periodu kvalitetnom kampanjom preduprije dalja kršenja odredbi Zakonika i obezbijedi okrivljenom u tom domenu pravo na fer i pravično suđenje.

VII Zaključci i preporuke

U kontekstu istraživanja koje je CEMI sproveo tokom ovog projekta i postignutih rezultata, a kako bi poštovanje prava okrivljenog bilo uzdignuto na najviši nivo, Centar za monitoring smatra da bi trebalo primijeniti sljedeće mjere koje se odnose na institute, pretpostavku nevinosti i pravo na branioca.

Pretpostavka nevinosti

1. Povećanje odgovornosti novinara za posljedice koje proizilaze iz njihovih tekstova, što treba da rezultira objektivnim i tačnim prenošenjem informacija od strane medija. Objektivno izvještavanje doprinosi poštovanju pretpostavke nevinosti u punom smislu kako prema građanima koji se upoznaju sa prirodom krivičnog djela tako i stvaranjem javnog mnjenja koje može da utiče na nezavisnost suda.
2. Rad sa medijima – edukacija, uspostavljanje profesionalnih principa i kriterija. Uvođenje pravila kojima bi se uspostavilo objektivno izvještavanje novinara i povećanje edukacije omogućava upravo objektivno izvještavanje i poštovanje pretpostavke nevinosti od strane medija.
3. Podizanje javne svijesti, obrazovanje građana o ovim pravima (Edukacija i popularizacija osnovnih načela krivičnog postupka) i načinima njihovog korišćenja, kao i o pravima uopšte, što bi za posljedicu imalo i promjenu svijesti svih učesnika u postupku, medija i građana. Da bi okrivljeni bili u mogućnosti da zaštite svoja prava u postupku neophodno je da, prije nego dođu u tu poziciju, budu informisani o svim pravima koja su im zagwarantovana i da i pravosudni organi i mediji i građani imaju obavezu da ta prava poštuju.
4. Uspostavljanje odnosa suda i medija i u tom cilju određivanje portparola. CEMI predlaže uspostavljanje kvalitetnije komunikacije između medija i pravosudnih organa kako bi do javnosti dolazile provjerene i objektivne

- informacije, odnosno informacije koje mogu biti objavljene u javnosti.
5. Kontrola rada pravosudnih organa i policije uslov je da prava okrivljenih u budućnosti budu zastupljena na nivou predviđenom u krivičnim zakonima. Treba sprovesti civilnu kontrolu u mjeri koja ne ometa efikasnost rada pravosudnih organa uz podršku medija i na taj način vratiti povjerenje u pravosuđe i vladavinu prava.

Pravo na branioca

1. Neophodna klasifikacija advokata prema oblastima prava kojim se bave. Do kvalitetne i aktivne odbrane prvenstveno se dolazi specijalizacijom branilaca u postupku. Ovo podrazumijeva da jedino advokati kojima je uža specijalnost krivica mogu okrivljenom pružiti kvalitetnu odbranu i učiniti ga ravnopravnim sa tužiocem u krivičnom postupku. Kod obavezne odbrane i siromaškog prava osnovna namjera zakonodavca je bilo obezbjeđivanje stručne odbrane licima koja se iz određenih razloga ne mogu sama braniti pred sudom. Ukoliko u takvoj situaciji okrivljenom bude dodijeljen branilac koji ne poznaje krivicu, odredbe o obaveznoj odbrani gube smisao.
2. Aktiviranje po prioritetu predmeta sa obaveznom odbranom. Imajući u vidu da rezultati istraživanja u Osnovnom sudu u Podgorici ukazuju na to da je veliki broj slučajeva u kojima je postavljen branilac po službenoj dužnosti u zaostaloj fazi, CEMI predlaže da se napravi raspored rješavanja spornih predmeta po prioritetu.
3. Obezbjedivanje dodatnih fondova za siromaško pravo. Besplatna pravna pomoć je realna i neophodna u crnogorskom društvu i iz tih razloga, uz Zakon o pravnoj pomoći, čije je donošenje u planu, treba obezbijediti dodatne fondove kako bi pravnu pomoć dobila sva lica kojima je ona neophodna.
4. Obezbjediti mogućnost izbora službenog branioca od strane okrivljenog. Tako bi kvalitet odbrane u velikoj mjeri zavisio upravo od odluke okrivljenog i od konkurencije koja bi se stvorila na ovaj način. Profilisanje advokata će se najbolje izvršiti zdravom konkurencijom koju će potencirati okrivljeni na osnovu obavezne odbrane i siromaškog prava.
5. Motivisati službene braniocce redovnom isplatom honorara od strane države. Istraživanja sprovedena ovim projektom ukazala su službene braniocce u velikoj mjeri demotivisane neredovnom isplatom honorara. Redovna isplata uticala bi na njih da se okrivljenom posvete u istoj mjeri kao kada je posebno izabran.

Profil organizacije

Centar za monitoring CEMI

Centar za monitoring CEMI je nevladina organizacija osnovana marta 2000. godine sa osnovnim ciljem da doprinese implementaciji standarda koji predstavljaju preduslov da se Crna Gora priključi međunarodnoj zajednici razvijanih država, kroz kontinuirani monitoring društvenih procesa u Crnoj Gori, isticanje anomalija i nuđenje alternativnih rješenja.

Vizija CEMI-ja je Crna Gora zemlja slobode, blagostanja, vladavine prava i mogućnosti.

Misija CEMI-ja je promovisanje i zastupanje vrijednosti otvorenog društva i vladavine prava u Crnoj Gori.

Osnovne oblasti rada CEMI-ja su: nadgledanje izbornog procesa, reforma zakonodavstva, monitoring poštovanja političkih prava i sloboda, monitoring poštovanja i implementacije zakona i Ustava, monitoring tranzicionih procesa, zaštita ljudskih prava i sloboda, promocija vrijednosti građanskog društva u Crnoj Gori.

Tijela CEMI-ja su: skupština članova, Upravni odbor, izvršni direktor, nadzorni i programski savjet. Jedan od najznačajnijih CEMI-jevih uspjeha je otvorenost prema svim građanima koji iskažu interesovanje da učestvuju u njegovim aktivnostima. Ovu činjenicu najbolje ilustruje podatak da je više od 2000 punoljetnih građana sa pravom glasa bilo uključeno na volonterskoj osnovi u aktivnosti CEMI-ja, što čini oko 0,5% ukupnog biračkog tijela u Crnoj Gori. Ovaj broj je najbolji pokazatelj koliko važnu ulogu ima CEMI u demokratskom razvoju Crne Gore.

Donatori koji su u prethodnom periodu podržavali projekte CEMI-ja su: Norveška narodna pomoć NPA, Međunarodni centar Ulof Palme, Fondacija Instituta za otvoreno društvo, Američki konzulat, Švedski helsinški komitet, Balkan Trust for Democracy, Kanadska agencija za međunarodni razvoj CIDA, Freedom House

iz Vašingtona, USAID ORT kroz Montenegro Advocacy Program MAP, Austrijska agencija za razvoj ADA, Delegacija Evropske komisije, USAID – OTI i mreža Akcija Constitutional and Legal Policy Institute, COLPI, OSCE – ODIHR Varšava, Ambasada Švajcarske, Ambasada Njemačke, Kraljevska ambasada Holandije, Ambasada Finske, Vlada Republike Crne Gore i Skupština Republike Crne Gore.

Partneri CEMI-ja su: CeSID, Beograd, CRNVO, Podgorica, CEDEM, Podgorica, Juventas, Podgorica, PR centar, Podgorica, Uprava za antikorupcijsku inicijativu Podgorica, Liga žena glasača, Nikšić, Komisija za utvrđivanje konflikta interesa.

Programi CEMI-ja su: izbori, vladavina prava, dobra uprava, civilno društvo i Evropska unija.

I IZBORI

• **Građansko nadgledanje referenduma**

Faza nadgledanja:

1. Monitoring medija;
2. Monitoring predreferendumske kampanje vođene od strane političkih partija i pokreta;
3. Monitoring promotivnih sastanaka;
4. Monitoring javnih nastupa;
5. Monitoring rada Republičke referendumske komisije;
6. Monitoring rada lokalnih referendumskih komisija;
7. Monitoring sprovođenja Zakona o referendumu.

Aktivnosti tokom referenduskog dana

1. Monitoring procesa glasanja i mogućih kršenja Zakona;
2. Izvještavanje o procesu glasanja, izlasnosti glasača i krajnjem ishodu referenduma;
3. Organizovanje pres konferencija kako bi šira javnost bila obaviještena o procesu glasanja na glasačkim mjestima, izlasnosti i konačnim rezultatima referenduma;
4. Prezentacija informacija putem interneta.

Postreferendumske aktivnosti

1. Priprema i objavljivanje preliminarne rezultata referenduma;
 2. Priprema i objavljivanje detaljnog finalnog izvještaja o referendumu.
- Monitoring izbora u Crnoj Gori: Predsjednički izbori: 11. maj 2003, 09. februar 2003, 22. decembar 2002, Parlamentarni izbori: 20. oktobar 2002, 22. april 2001, 10. septembar 2006, Lokalni izbori: 29. decembar 2005.

Mojkovac, 10. decembar 2005. Cetinje, 22. april 2005. Budva, 26. mart 2005. Nikšić, 12. mart 2005. Nikšić, 26. decembar 2004. Kotor, 12. decembar 2004. Kotor, 29. avgust 2004. Žabljak, 9. maj 2004. Herceg Novi, 2. maj 2004. Tivat, 18. april 2004. Tivat, 20. oktobar 2002. Podgorica i Tivat, 15. maj 2002, 11. jun 2000. Podgorica i Herceg Novi, 10. septembar 2006. 14 opština.

- Učešće u međunarodnim misijama: Predsjednički izbori u Azerbejdžanu u oktobru 2003. godine (kao dio OSCE/ODIHR misije), Predsjednički izbori u Kirgistanu u julu 2005. godine (kao dio OSCE/ODIHR misije), Predsjednički izbori u Ukrajini u decembru 2004. godine (kao dio ENEMO misije), Predsjednički izbori u Kirgistanu u martu 2005. godine (kao dio ENEMO misije), Parlamentarni izbori u Albaniji u julu 2005. godine (kao dio ENEMO misije), Predsjednički izbori u Kazahstanu u decembru 2005. godine (kao dio ENEMO misije), Parlamentarni izbori u Ukrajini u martu 2006 (kao dio ENEMO misije).
- Okrugli sto o statusu i ulozi nevladinih organizacija u društvu,
- Trening trenere političkih partija

II VLADAVINA PRAVA

- Monitoring poštovanja prava na odbranu i prezumpcije nevinosti
- Zakon o finansiranju političkih partija (usvojen u Skupštini Republike Crne Gore 2004. godine i trenutno dio pozitivnog zakonodavstva)
- Zakon o političkim partijama (usvojen u Skupštini Republike Crne Gore 2004. godine i trenutno dio pozitivnog zakonodavstva)
- Model Zakona o centralnom biračkom spisku
- Model Zakona o izboru odbornika i poslanika
- Model Zakona o državnoj izbornoj komisiji

III DOBRA UPRAVA

- Edukacija javnih funkcionera o konfliktu interesa
- Kampanja za uvođenje Ombudsmana u pravni sistem Crne Gore
- Javna rasprava o Zakonu o zaštitniku ljudskih prava i sloboda
- Studija slučaja – finansiranje političkih partija u Crnoj Gori
- Monitoring rada Zaštitnika ljudskih prava i sloboda
- Watchdog implementacije Zakona o finansiranju političkih partija i Zakona o političkim partijama
- Monitoring finansiranja političkih partija

IV CIVILNO DRUŠTVO

- PR centar - Centar za odnose sa javnošću nevladinih organizacija
- Upoznaj sistem da bi ga mijenjao – vršnjačka edukacija o političko-pravnom sistemu Crne Gore
- Monitoring rada popisivača na terenu prilikom popisa u Crnoj Gori
- Institut za građansko društvo i demokratiju
- Strategija kao sredstvo – povjerenje kao cilj

V EVROPSKE INTEGRACIJE

- Upoznaj Evropsku uniju – vršnjačka edukacija o EU i debatni klubovi
- Komunikaciona strategija u procesu pridruživanja EU
- Istraživanja javnog mnjenja

Više informacija o projektima i organizaciji može se naći na Internet prezentaciji www.cemi.cg.yu.

